

„Teremtettem magamnak egy belső világot”

Mezey Katalin sokoldalú ember; író, költő, műfordító, újságíró, ez év februárjától pedig a Szabadfoglalkozású Írók Szakszervezetének titkára. Látható, sok mindenről lehet őt kérdezni; úgy gondolom, a legtöbb újságíró az aktualitás jegyében elsősorban különféle, a művészeteket érintő közéleti jellegű kérdésekre helyezte volna a fő hangsúlyt. Engem azonban legelső sorban szépirói énje érdekelt, ennek megfelelően főképp erről kérdeztem, s vele együtt valloam: az író dolga az írás. Ha ettől eltér, vagy írói vénájának és artériájának csökkentését leplezi, vagy jelzi, hogy valamely posztion a társadalom működésén változtatni szeretne.

— Mikor kezdted az írást?

— kérdeztem Mezey Katalint, valamely fővárosi szabadidőközpont presszóhelyiségében, némi kávé és üdítő mellett.

— Elég korán. Szüleim kertészek voltak; igen parlagi életet élünk a szó jobbik értelmében. Mi gyerekek virágot ültettünk, kecskét legeltettünk... 1951-ben bizonyos okok miatt kertésztünk megszűnt, s vele majdnem minden, ami nekem megszokott és fontos volt. Biztonságos külső világ hiányában tehát teremteni kényyszerültem egy másikat, egy belső világot, amit úgy alakított, ahogyan nekem tetszik. Ez a világ, értékétől függetlenül számomra éppúgy jelenvaló volt, mint akár egy szék vagy egy asztal. Szükségem volt erre a külön világra és megteremttem magamnak. Tehát úgy tízéves koromtól írtam verseket, nem sokat, de titokban és nagyon fontos volt számomra, hogy írok, hogy van ez a titkom. Ugyanakkor nagyon sokat olvastam, olvasással kárpótoltam magam az elvesztett tágasabb világról, mozgalmasabb gyermeki hétköznapiakról. Így volt ez a gimnázium első éveiben is, nagyon komoly, tudásra vágyó — ahogy ma visszanezelve, kicsit komikusan is komolykodó fiatal voltam. Azt hiszem, például, hogy elég nehéz volt velem beszélni. Csupa olyasmivel volt tele a fejem, aminek a hétköznapiakhoz alig volt köze és magam is éreztem, hogy nem tanácsos másokkal megosztani a gondjaimat, mert ezáltal afféle csudabogar hírébe keveredhetek. Ekkor szoktam rá, hogy mindenkit meghallgassak, de a magam dolgairól ne is próbáljak beszélni. Ebben a szerepben elfogadtak a körülöttem élők, az osztálytársaim, sőt. Nagy szükségük volt valakire, akinek mesélhetnek. Ez a szerep azóta is rajtam maradt kapcsolataim jelentős többségében. Íróként is sok történetet ennek köszönhetek. Voltak persze időszakok, amikor elfordultam az irodalomtól. Mikor például egyik új iskolatársamról kiderült, hogy élő, híres írókat ismer, olyan bennfentes volt az irodalomban, hogy elkedvetlenedtem, úgy éreztem, hogy az én kívülállóságom — hiszen én csak Balzacot, Mikszáthot, Adyt „ismerem” — behozhatatlan hátrány. Az ilyen mélypontokon aztán maga az írás segített át. A dac, amit ez a vélt hátrány keltett bennem. Ennek köszönhető, azt hiszem, hogy negyedikben összeszedtem magam és megnyertem az országos középiskolai tanulmányi versenyt — természetesen irodalomból. Ez már 1961-ben is azt jelentette, hogy felvételi nélkül kerültem a bölcsészkar-

ra, ahova egyébként akkoriban sem volt könnyű bejutni.

— Úgy tűnik, akkor minden nagyon simán ment neked.

— Igen. Azaz nem. Én ugyanis a Színművészeti Főiskolára jelentkeztem rendezőnek. Az utolsó beszélgetés alkalmával azonban a „nagy bizottság” azt a tanácsot adta, hogy mivel úgyis felvettek, végezzek el két évet a bölcsészkaron és aztán jöjjenek vissza. Beszámítják a mostani felvételimet. Két év múlva viszont már én nem akartam rendező lenni. Az *Universitas*ban bohóckodva rájöttem, én a színházat írni akarom. Rádásul akkor egész jó társaság jött össze az egyetemen. Arkus József szerkesztette az *Egyetemi Lapokat*, a szerkesztőségben egész csapat költő tanított akkoriban. A magyar-népművelés szak pedig ami velünk indult, valószínűleg költőszak volt. Évfolyamtársam volt Oláh János, Utassy József, a kollégiumban ismerkedtem Rózsa Endrével, Győri Lászlóval, Péntek Imrével, Konczek Józseffel, utánunk jött az egyetemre Kiss Benedek, végül Kovács István, hogy csak a *Kilencekbeli* társakat említssem, akikkel összefűz azóta is az *Elérhetetlen Föld* antológia.

— Ilyen társakkal könnyű lehetett.

— Igen, könnyű. Persze az ifjúság sosem könnyű. Életem egyik legzaklatottabb szakasza volt az a két és fél év, amíg nappali hallgató voltam. Elköltöztem otthonról, de kollégiumról kollégiumra hányódtam. Végül eldőlt, hogy nincs számomra férőhely. Alბérletbe menni nem volt pénzem. Úgy döntöttem, hogy dolgozni megyek, vidékre. Előtte azonban még — rokonai meghívására — egy felvételt Szajcban töltöttem, a zürichi egyetemen vendéghallgató voltam. Ez is fontos idő volt, mint ahogy az az őt esztendő is, amíg *Tatabányán* éltem. Tanítottam, majd népművelőként dolgoztam. Közben levelezőn befejeztem az egyetemet. Ebben az időben történt, hogy megkerestek volt kolléga barátaim az egyetemről: adjak verset a készülő antológiába. Örömmel fogadtam hívásukat, mert ha *Nagy László* segítségével meg is jelent már néhány versem, első kötetemre sehogyssem sikerült szerződést kapnom. Pedig készen volt már. Sok viszontagság után 1969-ben végül megjelent az *Elérhetetlen Föld*, Darvas József segítségével, Nagy László előszavával. Rá egy évre pedig az *Amíg a buszra várunk* című első verseskötvetem is kiadta a Magvető.

— Ez szerencsésen összejött akkor.

— Igen. Bár mire kezembem volt, már otthon készen volt a második kötet vers is, és ennek a megjelenésére aztán hét évig megint várnom kellett. De nem csak nekem. Az antológiával, azzal, hogy ragaszkodtunk elképzelésünkhöz és úgy akartuk kiadni, ahogy mi megszerkesztettük, magunkra haragítottuk a hivatalokat. De azért 1977-ben a Szépirodalmiál megjelent *Anyagtanulmány* című verseskötvetem, rá egy évre pedig a *Zöld vadon*, amelyben három elbeszélést adtam közre. Közben szindarabokat is írtam, de ezeknek még tovább kellett várniuk a megjelenésre. *Hely és idő játéka* c. egyfelvonásosomat 1971-ben játszotta

ugyan az Egyetemi Színpad, de csak 1984-ben jelent meg. A *két egyforma királyfi* című mesekomédia pedig 1983-ös *Újra meg újra* című harmadik verseskötetemben látható nyomdafestéket. Közben írtam még egy regényt is (*Előfilm*, 1984.)

— Sokműfajú szerző vagy, ahogyan mondani szokás. Általában hogyan írsz?

— Nem tudom. Nem vonzódok az idealizált íróképekhez. Az író ugyanolyan ember mint a többi, csak a fejében mindig forgat valamit. Komolyra fordítva a szót: az íróféle ember megpróbálja szétszedni és újra összerakni a világot. Allandóan evvel van elfoglalva, ez időigényes szórakozás. Közben persze él, ugyanúgy, mint bárki más. Hibái és erőnei éppúgy meghatározóak „életművét”, mint ahogy mondjuk az egész társadalmat is meghatározzák a benne élők hibái és erőnei. Nem mondom persze, hogy egyszerű és átlátszó kapcsolatok volnának e dolgok között, de azt igen, hogy fontos kapcsolatok vannak.

— Tehát az ember belső meghatározottságát vallod.

— Azt hiszem, egyenrangúan határozza meg az embert a külső környezet és a belső adottságai, avval együtt, hogy ez a kettő nem független egymástól. Kisebb vagy nagyobb mértékben, de kölcsönösen alakítják egymást. Egy „téma” megírásához akkor érzek kedvet, erőt, ha úgy vélem, fölismertem valamit ezekből az összefüggésekből, rájöttem egy jelenségre, történet belső rugóira. Ehhez keresem meg aztán a szereplőket, a szereplők köré újra felépítem azt a világot, amit úgy érzem, korábban sikerült elemeire bontanom.

— Magadat mennyire viszed bele ezekbe a történetekbe?

— A Zöld vadon élményanyaga teljes egészében önéletrajzi. Nem egy az egyben, mégis nagyon pontosan írtam meg benne magamat — és persze nemcsak magamat, aminek aztán meg is voltak a kellemetlen következményei.

— Ez nem más, mint *c'est le risque du métier* — a mesterséggel járó kockázat. Hogyan viszonyulsz az ilyesmire?

— Hm. Szóval ma már számomra is az az öröm, amikor az olvasók-kritikusok kétély nélkül elhiszik, hogy megtörtént, méginkább, hogy velem történt meg, amit megírtam, Furcsa dolog ez. Ha azt írom, ami megtörtént, utóbb csalónak érzem magam, mert hiszen csak leírtam, ami megtörtént. Ha meg kitalált történetet írok, nyugtalanná tesz, hogy miért kitalált emberek kitalált életét írom, mikor azt kéne mondani, ami velem történt, amit tapasztalni kényszerű voltam.

— Gondolom, *Előfilm* című regényed is tartalmaz önéletrajzi szálakat?

— Elég rejtetten. „Lélek-tani” helyzeteket, amiket megéltem, és a helyszínre ráismerhetően, beazonosíthatóan valódiak. Míg a Zöld vadon a tanításból, az ember taníthatóságából való kiábrándulás könyve, az *Előfilm* a környezetünkből való kiemelkedés, az alkalmazkodás vagy alkalmazkodni nem tudás regénye. Arról is szól, hogy azok az értékek, amik egy meghatározott környezetben igazi értéket jelentenek, egy másikban semmibe vevődnek és viszont. A valódi, abszolút emberi értékek nem jelennek az egész társadalomban elfogadott, mindenkor elismert „kemény valutát”.

— Nemrégiben megválasztottak az írók szakszervezeti alapszervezetének titkárává. Mi ennek az előzménye?

— Hét művészeti ágnak isten tudja mióta volt szakszervezete, az íróknak nem volt. Négy éve vetettük fel a szükségességét, hogy mint hazánkban minden dolgozó embernek, az íróknak is szakmai szakszervezet biztosítsa „munkavállalói” és egyéb hagyományosan szakszervezeti képviselőit. Akkor hosszas tárgyalások után zátonyra futott az ügy, 1985-ben újra kezdeményeztük az Írószövetséggel egyetértésben. A második forduló végül eredményesen zárult: 1987. január 31-én megalakult az írók alapszervezete a Művészeti Szakszervezetek Szövetségén belül.

— Vannak vélemények, melyek szerint a szakszervezet egyféle ellen-írószövetség.

— Nem az. Ahogy a többi — képzőművész, zenész stb. — szakmai szövetség is jól megfér, sőt eredményesebben dolgozik a szakmai szakszervezetekkel együtt, ugyanúgy az Írószövetség és az írószakszervezet is egészítené ki egymást. Ha van. Mi a leghagyományosabban szakszervezeti feladatokra szerveződünk: az érdekképviseletre, a munka- és életkörülmények javítására stb. Tehát ott van szükség ránk, ahol egy társadalmi szervezet, mint pl. az Írószövetség nem illetékes, nem tárgyalópartner a kormányzatnak, míg a szakszervezeti mozgalmak az.

— Szükséges szerinted, hogy művészek napi politikai feladatokat megvilágítsanak a magukra vállalják?

— Végül soron minden művészi alkotás valamilyen társadalmi állásfoglalás is. Ez persze nem azt jelenti, hogy föltétlenül napi politikai aktualitásokkal kell, hogy foglalkozzék. Persze, volt idő, például 1948, amikor a politika és az irodalom nagyon közel került egymáshoz. Verssekkel dátumozhatjuk a politika eseményeit és a versek maguk is politikai eseményekké váltak. De ez a ritka kivétel, ami erősíti a szabályt. Egyébként, véleményem szerint a művészet egy-egy társadalom kollektív alkotásának a része és mint ilyen, a minősége jelzi és jellemzi a társadalom minőségét is. Minden valamire való történelmi korszak magasrendű művészeti alkotásokat hagyott hátra. És ez fordítva is igaz. Ami pedig a „közéletben” való részvételt illeti, mindannyiunk állampolgári kötelessége, hogy képességeinkkel szolgáljunk, ha módunk van rá, a társadalom boldogulását. De ez a legtöbb író számára az írás mellett és nem helyette végzett munka.

FARKAS CSABA

Reformviták Szegeden

avagy kövessük a pesti példát?...

Régi igazság, hogy Budapest és vidéke között igen nagy a különbség: a társadalmi feszültségek általában erőteljesebben jelentkeznek a fővárosban; hát nem lepődünk meg túlságosan, mikor a reformért nagyon lelkesedő pesti barátunk ily szavakkal esett a nyakunkba: látnátok, Pesten vita vita hátán, a munkahelyeken, az iskolákban, állítom, a politikában az elmúlt húsz évben nem történt annyi, mint most egy fél év alatt...

Na persze, a szélét mi is érezzük itt Szegeden, s a reformvitákkal van tele a magyar sajtó, de a pesti atmoszféra mégiscsak a pesti... És talán abban a véleményben is van valami, hogy az igazán megújító gondolatoknak a spontán társadalmi vitákat indukáló termékeny társadalmi légkör a melegágya.

Ilyen légkört létrehozni, Szegeden álmoknak tűnt — kitörő örömmel üdvözöltük hát a JATE KISZ és közművelődési bizottságai kezdeményezését: vitasorozatra reformgondolkodókat, budapesti szociológusokat, közgazdászokat hívnak meg. Hogy előben lássuk-halljuk az új hiteket, lendületeket, hogy vitakozhassunk az elképzelésekkel; egyszóval belekerüljünk abba a hatalmas „főzőfazékba”, melyben ma, Budapesten együtt „fortyog” reformszakember és állampolgár, és tanuljuk az eddig oly sokszor hiányolt elemi politikai kultúra alapjait. És megteremtődjen, hisz egyre nagyobb szükség van rá, a tudományos elméletekkel és stratégiaakkal realizálhatóvá vált, az Alkotmány betűire támaszkodó állampolgári és csoportérdekek képviselőinek platformja.

Mert ahogy Pozsgay Imre mondta, „a demokrácia intézményei laikus intézmények. Így kell fel fogni. Az érdekkötöttség politikum adja a lényegüket...” (Világosság, 1987/3.)

Április 22-én a szervezők hívására Bruszt László, az MTA Szociológiai Intézetének munkatársa jött Szegedre a Gondolatjel zenei tagozat vendégeként. A korporáció, vagyis az érdekképviseleti rendszernek a demokráciában betöltött szerepéről, majd a reformfolyamat során fellépett tudományos nézetekről beszélgettünk.

— Magyarországon a reformalternatívák során vetődött fel, vajon milyen szerepe lehetne itt az érdekegyeztetési formáknak — tárta elénk nézeteit Bruszt László. Ugyanis ma hazánkban szinte minden termelési forma rendelkezik érdekképviseleti szervezettel, ám a társadalmi csoportoknak, többek között a „szociálpolitikai csoportok” közé tartozó nyugdíjasoknak nincs érdekeik elismerésére alakult szervezetük. Holott, ha feltételezzük, hogy az egyén vagy a csoport az ötvenes évek óta elérte azt a szellemi fejlődési szintet, hogy képes lett saját ér-

dekét felismerni, akkor az érdekképviseleti formák társadalmi csoportokra való kiterjesztésének megvan a lehetősége.

Egyre többen úgy látják, hogy a társadalom irányítási folyamataiban „valami” nem helyesen funkcionál. A kormány meghirdet egy programot, mely célja a nemzeti jóvádelem x százaléknyi növekedése, a termelékenység fokozása, növekvő társadalmi egyenlőség. Nehány év múlva látszik az „eredmény”: a nemzeti jövedelem x%-kal csökkent, nem nőtt a termelékenység és a társadalmi egyenlőtlenség új formái jelentkeztek. Bizonyosan rosszak voltak a módszerek — vonták le a következtetéseket. Am az n-edik módszer létrehozása, rendelet kiadása és a kudarc után szakmai körökben a sikertelenség okát a társadalmi-politikai irányítás felépítésében kezdték el keresni. (Hankiss, Valóság 87/4)

1957-ben adott volt egy politikai struktúra, egy intézményrendszer. Mára e bürokratikus felépítésben szinte lehetlenné vált az aktuális, gyors, hatékony intézkedés: a létrejött néhány felszólalási fórum ellenére a „pozitív káosz” (szakkifejezés) állapot uralkodik. Pedig be nagy szükség lenne időben reagálni a társadalmi feszültségekre... Megbontva a lassan kialakuló döntések „szabályait” e szükség hívta életre a kisvállalkozásokat szabályozó rendeletet — létrehozásánál a kormány a saját intézményrendszerével való egyeztetést kerülte ki.

A „puccsszerű” irányítás a problémákat nem oldja meg. Ugyanis nagy a veszélye, hogy csak a legnagyobb létszámú csoportok érdeke hallatszik el a döntést hozó szervekig, s az érdekvédelmi szervezetekkel nem rendelkező, periférián élő csoportok nem tiltakozhatnak hatékonyan az érdekeiket sértő döntések ellen.

Most, 1987-ben egyre többen érzik fontosnak egy olyan érdekegyeztetésen alapuló döntéshozatali rendszer kialakítását, amely az Alkotmányra épül (persze a megfelelő visszacsatolás kiépítésével (lsd. *Magyarország*, 1987/15. Per az állam ellen), s szerveződési elve egyeztetési magában a parlamentarizmus, a korporáció és a helyi önkormányzat formáit.

Mindezekről már nagyon sokan, jthón és külföldön, különböző fórumokon és a sajtóban beszéltek. Csak talán rajtunk, az egyes emberek is múlik, hogy a beszéd ne csak szó legyen, hanem mindennapos gyakorlat. S ezért illeti köszönet a JATE szervezőit, mert e most megindult, s folytatódó vitasorozat olyan fórum lesz, ahol a közös gondok-bajok megvitására kerülnek.

K. GYURKÓ RITA